NEZAVISNA SCENA

U Srbiji trenutno ne postoji jasna slika i analiza stanja izvođačkih umetnosti kada je reč o nezavisnoj umetničkoj sceni, iako se pominje broj od preko 2000 pravnih subjekata iz nevladinog sektora koji su aktivni u oblasti kulture, ne postoji tačan podatak koji govori koliko njih je zaista aktivno u oblasti izvođačkih umetnosti, koji su tipovi organizovanja i poslovanja zastupljeni, kao ni podatak u kom opsegu (programskom i organizacionom) oni funkcionišu. Od svih delova sektora, kada se govori o problemima i izazovima nezavisne kulturne scene, u oblasti izvođačkih umetnosti oseća se najveći nedostatak konkretnih podataka i analiza.

Nesporno je da su u okviru nezavisne scene ostvarena značajna dela savremene produkcije i stvaralaštva, ali ovi uspesi su, usled odsustva jasno definisane kulturne politike i sistemske podrške, prevashodno rezultat pojedinačnih napora i incidenata, zatim rada i stručnosti tih pojedinaca i manjih grupa, pa time njihovi efekti na celokupnu scenu ostaju ograničeni, a mehanizmi koji su doveli do isticanja - nepoznati široj profesionalnoj zajednici. To nepostojanje jasne slike i analize stanja nezavisne scene i, uopšte, izvođačkih umetnosti u Srbiji predstavlja jednu od osnovnih prepreka za planiranje podsticajnih mera koje treba da doprinesu njihovom unapređivanju. Do sada, nijedno sveobuhvatno istraživanje nije sprovedeno u ovom delu izvođačkog sektora, te su sledeći podaci jedini do sada dostupni u smislu pokušaja sistematičnog pregleda scene.

Prema preliminarnim rezultatima istraživanja koje je sprovedeno za studiju „O pozorištu" od strane Hartefakt fonda i Radne grupe za izvođačke umetnosti u saradnji sa Savetom za kreativne industrije, došlo se do sledećih podataka:

- Broj nezavisnih i samostalnih institucija i organizacija u sektoru izvođačkih umetnosti u Srbiji i dalje nije konačno utvrđen.
- Identifikovano je 103 organizacija, što svakako nije konačni broj, i toliko ih je pozvano da učestvuje u istraživanju i stvaranju osnove za sistematični pregled rada u sektoru.
- Od 103 registrovane i pozvane organizacije, 76 je odgovorilo, što govori i o tome da postoji broj neaktivnih, netransparentnih ili kolokvijalno "fantomskih" organizacija u sektoru, koje postoje "samo na papiru" i za potrebe konkursa za dodeljivanje sredstava.

- Među organizacijama i pojedincima, može se izdvojiti 9 različitih modela poslovanja, a postojeći zakonski okviri čak ni ne prepoznaju specifičnosti svakog od ovih modela.
- Istraživanje je pokazalo da se akteri nezavisne scene mogu podeliti u sledeće grupe:

1. udruženja građana na bazi slobodnog učlanjivanja,
2. fondacije,
3. preduzetnici,
4. društva sa ograničenom odgovornošću,
5. profesionalna udruženja,
6. sindikati,
7. umetnički kolektivi,
8. samostalni umetnici koji posluju pri habovima ili drugim modernim oblicima udruživanja i
9. neformalne grupe.

- U okviru scene takođe postoji i podela na **profitno** i **neprofitno** delovanje, koja među ovim različitim modelima nije jasno raspodeljena, odnosno, svi ovi različiti oblici poslovanja mogu biti i profitni i neprofitni.
- U oblasti izvođačkih umetnosti na nezavisnoj sceni aktivni su uglavnom manji subjekti sa ograničenim godišnjim budžetima.
- Godišnji budžeti oko polovine anketiranih subjekata kreću se između 10.000 i 50.000 evra. Oko 30% anketiranih organizacija ima godišnje budžete koji iznose preko 50.000 evra, ali u okviru ove grupe ima svega nekoliko organizacija čiji godišnji budžeti prelaze 100.000 evra, dok kod 10% anketiranih godišnji budžeti ne prelaze 10.000 evra.
- lako se nalaze u nezavidnoj finansijskoj situaciji, sa nestabilnim izvorima finansiranja, anketirani subjekti uspevaju da realizuju veliki broj aktivnosti na godišnjem nivou.

- Broj realizovanih aktivnosti i programa tokom godine, u saglasju je sa činjenicom da organizacije troše od 65% do 80% svojih godišnjih budžeta na program dok 20% do 35% sredstava odlazi na tekuće i organizacione troškove.
- Prevashodno iz finansijskih razloga, akteri nezavisne scene u oblasti izvođačkih umetnosti najčešće su ograničeni na programe koji se realizuju na nacionalnom ili regionalnom nivou.
- Kada je reč o evropskim projektima saradnje, organizacije iz Srbije uglavnom učestvuju kao partneri na većim evropskim projektima koji su najčešće finansirani iz programa Kreativna Evropa i Erasmus +, a ređe kao nosioci projekata.

Iako ne postoji sistematično i sveobuhvatno istraživanje o učešću publike na javnim kulturnim događajima u Srbiji, može se pretpostaviti da je naša situacija približna onoj u drugim sličnim evropskim zemljama. Veliki broj aktivnosti tokom godine ne rezultira obavezno i velikom publikom za izvođačku umetnost, a njen sastav dolazi prevashodno iz redova civilnog sektora. To je pre svega posledica nedostatka sistemskog rada na razvoju publike, jer samo kontinuirani i konstruktivni pristup publici može imati vidljive, merljive i dugoročne efekte. Usled niskih finansijskih i organizacionih kapaciteta, komunikacija sa publikom trenutno je ograničena na pojedinačne događaje, a organizacijama nedostaju praktična znanja i veštine koje su vezane za pitanja razvoja publike. Istraživanje je pokazalo da najvećem broju anketiranih organizacija, nedostaje razrađena i precizna strategija komunikacije, jednako kada je u pitanju kontinuitet negovanja postojeće i pristup novoj publici, kao i kada je pitanju promocija programa i konkretnih aktivnosti.

Ulaganja Republike Srbije i organa lokalne samouprave

Analiza rezultata konkursa Ministarstva kulture i informisanja za finansiranje i sufinansiranje projekata iz oblasti pozorišne umetnosti u 2017. i 2018. godini pokazuje **veliku razliku u načinu tretiranja javnog i nezavisnog sektora.**

U 2017. godini, nezavisnom sektoru odobreno je ukupno **svega 17% budžeta** za oblast pozorišne umetnosti ili 10.700.000 dinara i to za samo 12 projekata.

Odobrena sredstva kreću se između 700.000 i 2.000.000 dinara po projektu, a podržani projekti u najvećem broju predviđali su:

- nove produkcije (6 projekata),
- nagrade (1 projekat),
- organizaciju festivala (1 pojekat),
- realizaciju godišnjeg programa organizacije (1 projekat) i
- konkurse za savremeni dramski tekst, debate i druge javne događaje (3 projekta).

Godine 2018. organizacije civilnog društva, profesionalna udruženja i preduzetnici aktivni u oblasti izvođačkih umetnosti dobili su 25% sredstava koja su dodeljena na konkursu - **(16.000.000 rsd) i to za 24 projekta.**

Uprkos uvećanju od 8%, finansiranje nezavisne scene na nacionalnom nivou nastavlja da se suočava sa brojnim problemima koji se pre svega ogledaju u: nedostatku jasno definisanih kriterijuma koji se primenjuju prilikom ocenjivanja projekata na konkursima (formalni kriterijumi koji postoje ne podržavaju programsku izuzetnost, dok su istovremeno u velikoj meri ograničavajući i u suprotnosti sa evropskim tendencijama koje podstiču razvoj novih poslovnih modela i veću tržišnu kompetativnosi u kulturi i kreativnim industrijama), nepostojanju kontrole trošenja sredstava i nedostatku evaluacije podržanih projekata. Ovo onemogućava kvalitetniju raspodelu javnih sredstava i rezultira odsustvom konkretnijih efekata i rezultata dosadašnjeg ulaganja u izvođačke umetnosti.

Ključni izazovi

➢Neophodna je klasifikacija i definisanje svih subjekata nezavisne kulturne scene koji su aktivni u oblasti izvođačkih umetnosti, te precizno pozicioniranje ovih aktera kako bi se razvili mehanizmi potrebni za unapređenje i podizanje nivoa njihovog funkcionisanja.

➢Postoji potreba za stvaranjem koherentnijeg sistema koji će uravnotežiti odnos između nezavisnih, privatnih i javnih inicijativa, omogućiti njihovo povezivanje, kao i intersektorsku i interdisciplinarnu saradnju. Savremeni poslovni modeli, saradnje i partnerstva u okviru različitih oblasti delovanja trenutno ostaju na marginama interesovanja iako upravo ove saradnje mogu u mnogome doprineti funkcionisanju kulturnih i umetničkih organizacija, kvalitetu i dostupnosti njihovih programa, ali i pozicioniranju kulture kao ekonomskog i razvojnog potencijala u najširem smislu.

➢Poslovično loša saradnja sa javnim sektorom ograničava organizacije na realizaciju programa u prostorima koji nisu adekvatni i tehnički zadovoljavajuće opremljeni. Pored toga što nedostatak prostora škodi programskom kontinuitetu, organizacije su navele da bi im prostor za realizaciju aktivnosti omogućio bolji i fokusiraniji rad na razvoju publike. U tom smislu, neophodno je formiranje mehanizama permanetne saradnje i dijaloga između različitih aktera na polju izvođačkih umetnosti, a jednako je važno i formiranje mehanizama dijaloga i kontinurana saradnja na relaciji svih nivoa vlasti sa akterima kulturne scene.

➢Glavne karakteristike tekućeg modela finansiranja izvođačkih umetnosti u Srbiji, uključujući konkurse Ministarstva kulture, pokrajinske i gradske konkurse, predstavljaju prvi i osnovni izazov u funkcionisanju organizacija civilnog društva koje se bave ovom oblašću. Opšta nefunkcionalnost javnog finansiranja ogleda se u:

1. neravnomernoj raspodeli sredstava između javnog i civilnog sektora;
2. nepostojanju kontrole trošenja dodeljenih sredstava i evaluacije realizovanih programa, posebno u javnom sektoru;
3. neadekvatnim iznosima dodeljenih sredstava za pojedinačne programe ili godišnji program pojedinačnih organizacija;
4. političkom voluntarizmu i subjektivnoj interpretaciji formalnih, inače nedovoljno precizno definisanih, kriterijuma finansiranja i
5. nedostatku kontinuiranih i jasnih oblika ugovornog finansiranja na različitim nivoima vlasti (javna partnerstva) i saradnje sa korporativnim sektorom.

Osnovni zaključci koji se nameću su da je nezavisna i samostalna scena najugroženiji deo sektora izvođačkih umetnosti, ali i da, istovremeno, najviše podleže razjedinjenosti, fragmentaciji i usitnjenosti, nedostatku konsenzusa oko potreba reformisanja sektora, kao i samoizolaciji i auto-marginalizaciji umetnika i administratora u ovoj ugroženoj oblasti. Potrebna je veća mera lateralne saradnje u samom delu sektora, ali i ozbiljniji tretman nezavisnih i samostalnih aktera izvođačkih umetnosti od strane donosioca odluka u javnom sektoru i raspodeli javnih sredstava.

New European Ways

Bulevar Kralja Aleksandra 82/6
11 000 Belgrade, Serbia

t/f +381 11 400 56 24
info@new.org

HEARTEFACT

SERBIA CREATES DRAMA